

- 1 Carte de visite van de 31-jarige H.J.A. Simons de Ruyter uit 1891, kort voor zijn vertrek naar Zuid-Afrika. Photographisch Atelier N. Schuitvlot te Amsterdam.

Nationaal Archief, Den Haag

‘Een nobele persoonlijkheid op het gebied van het maatschappelijke hulpbetoon’

Commissaris van rijkspolitie H.J.A. Simons de Ruyter (1860-1924)

TRISTAN BROOS

Tijdens onderzoek naar de levenswandel en carrière van H.J.A. Simons de Ruyter kwamen zijn werkzaamheden aan het licht ten behoeve van de bestrijding van de vrouwen- en meisjeshandel en de handel in ontuchtige uitgaven, waar hij als commissaris van rijkspolitie en later als directeur aan verbonden was. De Eerste Wereldoorlog zorgde voor een tijdelijke verschuiving van zijn werkzaamheden naar de ondersteuning van Belgische vluchtelingen in en rondom Amsterdam.

73

Inleiding

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw vormde zich in Nederland een protestants-christelijk zedelijkheidsoffensief waarin de ‘Nederlandsche Middernachtzending Vereeniging’ (N.M.V.), opgericht in 1888, leidend was. Deze strijd tegen vrouwen- en meisjeshandel was vanuit Engeland overgewaaid en zorgde in korte tijd dat allerlei organisaties in Nederland werden opgericht die het wat dit betreft voor vrouwen en meisjes gingen opnemen en ze in bescherming namen. In 1908 werd, nadat een aantal internationale conferenties plaatsvonden, in Nederland het ‘Rijksbureau voor het verzamelen van gegevens omtrent den handel in vrouwen en meisjes’ opgericht. Deze overheidsorganisatie ging in nauw contact met politie en particuliere vrouwenorganisaties landelijk toezicht en controlewerkzaamheden uitvoeren om zo vrouwen en meisjes te behoeden voor een onzedelijk leven. Aan het Rijksbureau werd een ambtenaar verbonden met de titel van commissaris van rijkspolitie. Met de komst van de zedelijkheidswetgeving in 1911 werden onder andere vrouwenhandel, bordelen en de overige exploitatie van pornografie verboden. De Eerste Wereldoorlog, die in 1914 begon, zorgde voor een tijdelijk zedelijk verval en had een ontwrichtende uitwerking op het neutrale Nederland. De commissaris van

2 Spooraanleg te Blesbokspruit, Transvaal, Zuid-Afrika, circa 1890.

Nationaal Archief, Den Haag

rijkspolitie ging zich toen hoofdzakelijk bezighouden met Belgische vluchtelingen. De aanleiding voor het onderzoek dat aan dit artikel ten grondslag ligt is het bijzondere fotoalbum in de collectie van Korpora dat H.J.A. Simons de Ruyter kort na de Eerste Wereldoorlog samenstelde. Het album geeft een goed beeld van de Belgische vluchtelingen in Nederland, met name van de opvang in en rond Amsterdam.

Schipbreuk en oorlog

Hendrikus (Henry) Jacobus Albertus Simons de Ruyter werd op 20 oktober 1860 te Lutkewolde bij Dokkum geboren. Zijn vader Gerrit Johan, afkomstig uit een oud predikantengeslacht, was achtereenvolgens predikant van de Nederlandse Hervormde gemeentes Lutkewolde, Wolvega en vervolgens vanaf 1864 op Curaçao. Het gezin bestond naast Henri uit nog twee jongere broers en een jongere zus. Op Curaçao ging de nog zeer jeugdige Henry naar een strenge Spaanse school waar etiquette en opvoeding hoog in het vaandel stonden. Er heerste een ijzeren discipline waar hard werd opgetreden tegen ongehoorzaamheid. Op het instituut waren zelfs strafcellen aanwezig waar leerlingen werden opgesloten als ze hun lesje niet hadden geleerd of kwajongensstreken hadden uitgehaald. Op deze school leerde Henri 'onverbrekelijke stiptheid' en 'punctualiteit', maar ontstond bij hem ook een 'diep gewortelde haat tegen alle onderdrukking'. Deze kenmerken en opgedane ervaringen zouden steeds weer in zijn werk en privéleven terugkomen.¹

¹ G.V., 'In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter', in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin* (Amsterdam 1924) 190.

3 De opening van de spoorlijn tot Malélane, Transvaal, Zuid-Afrika op 28 december 1891.

Nationaal Archief, Den Haag

In augustus 1872 kwam zijn vader op 38-jarige leeftijd te overlijden, waardoor het gezin noodgedwongen naar Nederland moest terugkeren en zich vervolgens in Amsterdam vestigde. Daar gaf Henry te kennen dat hij naar zee wilde. Zijn moeder was daar op tegen want dan zou er volgens haar niets van hem terecht komen. Na eerst drie jaar als ambtenaar bij de Afdeling Publieke Werken in Amsterdam te hebben gewerkt mocht hij uiteindelijk toch naar de grote vaart. Het zeemansleven beviel hem goed, maar door zijn slechte ogen was het onmogelijk om hogerop te komen. Op een van zijn laatste reizen maakte hij in de Oostzee in de rang van stuurman een grote schipbreuk mee. Deze ervaring maakte een onuitwisbare indruk op hem en zorgde ervoor dat hij naar Amsterdam terugkeerde om als klerk voor het inspectiebureau van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (H.I.J.S.M.) te gaan werken. Henry zou definitief niet meer naar zee terugkeren.

Na zeven jaar bij de H.I.J.S.M. te hebben gewerkt vertrok Henry in 1891 met Willemijntje Meijerse naar Zuid-Afrika om in dienst te treden bij de 'Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg Maatschappij' (N.Z.A.S.M.), in de functie van onder-

afdelingschef bij het kantoor Waterval Boven. In 1895 trouwden Henry en Willemijntje vervolgens in Transvaal en een jaar later werd hun eerste kind, een dochter, geboren.

De opgelopen spanningen in de jaren ervoor, resulterend in de uitbraak van de Tweede Boerenoorlog (1899-1902), zorgde ervoor dat een groot deel van het spoorwegpersoneel, onder wie Henry en zijn vrouw, dochter en hun pasgeboren zoon, voor het oorlogsgeweld moesten vluchten. De spanningen waren het resultaat van diverse incidenten met Britten die daar plaatsvonden. De vondst van goud in het gebied trok zogenaamde 'uitlanders' aan waaronder ook Britten die zich als minderheid bedreigd voelden. Een door de Britten geleide coup, die overigens mislukte, zorgde ervoor dat de boeren banden gingen aanknopen met de naburige kolonie Duits Zuidwest-Afrika. Daarnaast werden er wapenaankopen in Duitsland en Frankrijk gedaan. Dit alles zorgde ervoor dat de situatie wederom flink escaleerde en de Britten een grote troepenmacht op de been brachten. De strijd ging tussen de Nederlandstalige Boeren van de Zuid-Afrikaanse Republiek en de Oranje Vrijstaat enerzijds tegen Groot Brittannië anderzijds. De ruim 1500 kilometer lange barre tocht met karren en wagens, vol ontberingen, van Pretoria naar Kaapstad leidde tot het overlijden van hun zoon. Ondanks het enorme verdriet koesterde Henry geen wrok tegen de Engelsen, integendeel hij bleef zelfs 'een bijzondere voorliefde [...] voor den geest en den toon van de Engelsche samenleving' behouden.² De *Arundel Castle*, een Brits schroefstoomschip met vier masten van de *Union-Castle Line*, vertrok op 17 september 1900 met 480 passagiers uit Kaapstad. Naast het gezin van Simons de Ruyter bestonden de passagiers voornamelijk uit Nederlands personeel van de N.Z.A.S.M., onder wie ook 111 kinderen en 130 buitenlanders, Duitsers, Italianen, Oostenrijkers enzovoorts. De aankomst te Vlissingen vond 24 dagen later plaats. Aan boord en aan de kade werd demonstratief uit volle borst het Transvaalse volkslied gezongen, direct gevolgd door het *Wilhelmus*.³

Terug in Amsterdam vond Henry voor korte tijd een baan als boekhouder om daarna voor drie jaar als secretaris van de arrondissementsschoolopziener dr. J.W. Gunning aan de slag te gaan. Niet lang daarna vertrok hij in 1907 met zijn gezin naar Winnipeg, Canada, om daar een toekomst in het bedrijfsleven op te bouwen. Door de daar heersende economische crisis bleek dit erg lastig te zijn met als gevolg dat het gezin zich alweer snel in Nederland vestigde.⁴

² Ibidem; *In memoriam N.Z.A.S.M.* (Amsterdam 1908) 138, 139, 145, 176, Nationaal Archief, Den Haag, nummer toegang 2.09.41.20, inventarisnummer 29, Rijksbureau betreffende de Bestrijding van de Handel in Vrouwen en Kinderen en van de Handel in Ontuchtige Uitgaven, Z3: Personeel van het Rijksbureau (1908-1924), Amsterdam 4 juni 1908.

³ Anoniem, 'Uit Zuid-Afrika terug', in: *Algemeen Handelsblad* (12 oktober 1900).

⁴ G.V., 'In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter', 191.

- 4 Hoofdcommissaris H.S. Hordijk, ook wel 'Stalen Bart' genoemd vanwege zijn onverzettelijkheid, met enkele politiebeambten aan het Damrak te Amsterdam even voor de aankomst van Koningin Wilhelmina in 1909.

Inv.nr. 35985.016.002

Commissaris van rijkspolitie

De eerder genoemde oprichting van de 'Nederlandsche Middernachtzending Vereeniging' (N.M.V.) was het resultaat van twee Britse voorvechters, Josephine Butler en William Stead, die zich inzetten tegen de reglementering van bordeelhouders en prostituees, inclusief medisch onderzoek van vrouwen respectievelijk de handel in blanke slavinnen. De N.M.V., die weinig zachtzinnig tegen bordelen en haar bezoekers te werk ging, kwam hierdoor vaak in aanraking met de politie, tegenstanders en nieuwsgierigen. Hierdoor verloor de N.M.V. enige sympathie. Deze golf tegen internationale vrouwenhandel en zedelijke gevaren waaraan vrouwen waren blootgesteld leidde in 1899 tot een internationaal congres in Londen met circa 150 deelnemers uit 12 verschillende landen waaruit het 'International Bureau for the Suppression of White Slave Trade' tot stand was gekomen. Drie jaar later werd op 15 juli 1902 in Parijs een conferentie gehouden over de bestrijding van de handel in blanke slavinnen. Regeringsafgevaardigden uit 16 Europese staten, waaronder Nederland, woonden de conferentie bij. Door administratieve problemen konden

de gemaakte internationale afspraken pas op 18 mei 1904 worden ondertekend. Er werd onder meer voorgesteld om door de hoofdcommissaris van politie te Amsterdam een Rijksbureau voor het verzamelen van gegevens omtrent de handel in Vrouwen en meisjes te laten oprichten. Dit advies nam de regering over om in 1906 door de minister van justitie aan de Tweede Kamer te worden voorgelegd en goedgekeurd. Dit resulteerde vervolgens in het Koninklijk Besluit van 28 maart 1907 no. 79 die 'de bekendmaking van de te Parijs op 18 mei 1904 ondertekende Internationale regeling tot bestrijding van den zoogenaamden handel in vrouwen en meisjes' bevatte. Het zou echter nog een jaar duren alvorens het 'Rijksbureau voor het Verzamelen van Gegevens omtrent den Handel in Vrouwen' bij Koninklijk Besluit kon worden opgericht.⁵

Behalve dat hij affiniteit had met het verzamelen en registreren van belangrijke gegevens en zijn talenkennis, was hij een toegewijd, hulpvaardige en ruimhartige persoonlijkheid.

Namens het Ministerie van Justitie was de Amsterdamse hoofdcommissaris van politie H.S. Hordijk, de kort tevoren benoemde directeur van het op 13 maart 1908 opgerichte Rijksbureau, op zoek naar een ambtenaar met de titel commissaris van rijkspolitie. Op de uitgezette vacature reageerde maar een beperkt aantal sollicitanten. Ook vanuit de politie zelf was weinig animo voor de functie. Het Nationaal Comité tot Bestrijding van de Handel in Vrouwen en Kinderen schoof hierop de 47-jarige H.J.A. Simons de Ruyter naar voren. Hij bleek bij uitstek de

meest geschikte kandidaat voor de functie te zijn. Behalve dat hij affiniteit had met het verzamelen en registreren van belangrijke gegevens en zijn talenkennis, was hij een toegewijd, hulpvaardige en ruimhartige persoonlijkheid.

Het Nationaal Comité, de organisatie die Henry voordroeg, bestond uit elf verenigingen die zich bezighielden met de bescherming van minderjarigen of voorkoming of bestrijding van prostitutie. Hieronder vielen de 'Nederlandsche Vereniging tegen de prostitutie', de 'Vereeniging ter behartiging van de belangen der jonge meisjes', de 'Roomsche-Katholieke Vereeniging tot bescherming van meisjes', de 'Nederlandse Middernachtzending-Vereeniging' en zo verder. Bij laatstgenoemde vereniging en de Armenraad zou Henry toetreden als een zeer belangstellend bestuurslid.⁶

Naast de functie van commissaris van rijkspolitie was de hoofdcommissaris ook op zoek naar een klerk die het Rijksbureau moest komen versterken.⁷

⁵ W.G.F.A. van Walt Meijer, *De Bestrijding van den Handel in vrouwen en Kinderen alsmede van den Handel in Ontuchtige Uitgaven* (Venlo 1935) 8, 9.

⁶ Ibidem; Anoniem, 'Handel in vrouwen en meisjes', in: *De Morgenpost* (26 juni 1909), G.V., 'In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter', 189, 191, A. Savornin Lohman, 'Informatie-bureau tot bescherming van vrouwen en meisjes', in: *De Hollandsche Lelie* 13 (Amsterdam 1905) 194.

⁷ Anoniem, Handel in vrouwen en meisjes.

5 Stationsdames in Engeland,
jaren twintig van de 20ste eeuw.

Inv.nr. 45004102

De bestrijding van vrouwen- en meisjeshandel

Zoals de volledige benaming al aangaf, hield het Rijksbureau zich ook bezig met het verzamelen van alle gegevens met betrekking tot de handel in vrouwen en meisjes. Hieraan moesten de verschillende politiekorpsen hun medewerking verlenen, en wel in samenwerking met particuliere vrouwenorganisaties. Dit gebeurde in de vorm van toezicht en controlewerkzaamheden op stations en havens waar reizende vrouwen en meisjes aan prostitutie konden worden blootgesteld. Daarbij was de politie met behulp van stationsdames speciaal op zoek naar vrouwen en meisjes die alleen reisden en zodoende op hulp van de sterke arm konden rekenen.

Daarbij had de politie binnen de grenzen van de wet de bevoegdheid om de vrouwen en de meisjes van een andere nationaliteit die zich aan prostitutie overgaven te verhoren en de identiteit en burgerlijke staat vast te stellen om vervolgens verder te onderzoeken waarom en door wie zij hun land van herkomst verlieten. Aansluitend werd het opgemaakte proces-verbaal naar Hordijk, directeur van het Rijksbureau in Amsterdam, verstuurd.

Daarnaast hield de politie tevens nauwgezet toezicht op de gedragingen van bureaus en agentschappen die zich bezighielden met werkverschaffing in binnen- en buitenland. De directeur van het Rijksbureau had de leiding in samenwerking met betrokken politieautoriteiten om buitenlandse vrouwen en meisjes terug naar hun

- 6 Een kijkje in een van de loodsen van de Nederlandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (HIJSM) aan de Oostelijke Handelskade te Amsterdam tijdens de inscheping van emigranten naar Zuid-Amerika.

Stadsarchief Amsterdam

land van herkomst te sturen, mits dit met de betreffende landen was afgesproken. Deze landen betroffen België, Duitsland en Oostenrijk-Hongarije.⁸ Naast de medewerking van de politie werd ook aan het spoorwegpersoneel en de stationsdames gevraagd extra alert te zijn en verdachte personen in de gaten te houden. Op spoorwegstations postten de stationsdames, die ter herkenning een sjerp of mouwband droegen, en verschaften alleenreizende vrouwen of meisjes informatie over veilige adressen om te overnachten en werkverschaffingsbureau's.⁹

Landverhuizers die Nederland via het spoor of overzee binnenkwamen en al dan niet verbleven in logementen, maar ook Nederlandse emigranten die per boot richting de Verenigde Staten vertrokken, werden in de gaten gehouden. Middels

⁸ NL-HaNa, 2.09.41.20, inv.nr. 27, Rijksbureau, Z1: Organisatie en personeel van het Rijksbureau (1904-1930) Amsterdam, 29 december 1910.

⁹ J. Breukers, J. Smeets, *De noodzaak van vernieuwen. Verleden, heden en toekomst van recherche-informatie in Nederland* (Cd-rom; Apeldoorn 2009) 10; N. Manneke, *Vrouwen van kaliber, Politievrouwen in de twintigste eeuw* (Zutphen 1998) 17, 18.

affiches, pamfletten of ‘friendly warnings’ werden vrouwen en meisjes bewustge-
maakt van de gevaren. Dit laatste deden politieambtenaren, vrouwenorganisaties,
agenten van de ‘Nederlandsch Amerikaanse Stoomvaart Maatschappij (N.A.S.M.)
van de Holland-Amerika Lijn of spoorwegpersoneel voor alleenreizende vrouwen
of meisjes die konden lezen . Al deze werkzaamheden vielen onder het zogeheten
‘stationswerk’. Commissaris van rijkspolitie, Simons de Ruyter, was vaak persoon-
lijk aanwezig om een en ander in goede banen te leiden. Daarbij trad hij veelvuldig
in overleg met directies van spoorwegen en passagierslijnen en hij zorgde ervoor
dat affiches konden worden opgehangen en was aanwezig bij diverse vertrekkende
en aanmerende passagiersschepen. Zijn bevindingen hierover noteerde hij in rap-
porten.¹⁰

Het op 17 maart 1910 door de gemeente Rotterdam uitgevaardigd verbod op bor-
delen, een voorloper op het nationaal verbod, leverde veel extra werkzaamheden op
voor het Rijksbureau in Amsterdam. Met de hulp van de wet ter bestrijding van de
openbare zedeloosheid uit 1911 werd vervolgens de grootschalige aanval tegen de
bordelen op nationaal niveau ingezet. Hiermee werden bordelen verboden en werd
de handel in vrouwen strafbaar gesteld met een maximale gevangenisstraf van vijf
jaar. Toch had dit niet het gewenste effect, de uittocht van prostituees uit de grote
steden bleef uit en de wet bleek op termijn niet succesvol. Begin jaren twintig werd
de internationale strijd tegen vrouwenhandel bij de Volkenbond ondergebracht.
Door de eerder genoemde zedelijkheidswetgeving van 1911 kreeg het Rijksbureau
er in mei 1914 een extra taak bij, namelijk de bestrijding van de handel in ontuchtig-
e uitgaven. Justitie en politie waren er namelijk van overtuigd dat pornografie de
prostitutie indirect bevorderde.¹¹

Naast dat Henry zich bezighield met het verzamelen van gegevens, registreren,
voorlichten en stationswerk bezocht hij vele buitenlandse congressen, waaronder ook
dat in het Engelse Portsmouth in juni 1914. Hier hield hij een degelijk referaat over ‘pro-
gressive reduction of immorality’. Daarnaast was het de wens van Hordijk, dat Henry
aansluitend een meerdaags bezoek zou brengen aan de havenplaats Southampton
om zich ‘op de hoogte te stellen van de toestanden op het gebied van zedenpolitie
en speciaal van de maatregelen door de politie genomen, wat betreft het surveilleren
van naar zee vertrekkende booten, controle op landverhuizers-, zeeliedenhotels enz.’
De geest van samenwerking op het internationale congres was voortreffelijk zo kort
voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 28 juli 1914. Alle gemaakte plannen
en ideeën van aanpak zou deze oorlog teniet doen; de wereld stond een inzinking
van zedelijk besef en een vloedgolf van zedeloosheid te wachten.¹²

¹⁰ NL-HaNa, 2.09.41.20, inv.nr. 32 en 41, Rijksbureau, Z7/1: Diverse correspondentie en Z52: Onder-
zoeken van passagiers op boten van de Holland-Amerika Lijn.

¹¹ Breukers, Smeets, *De noodzaak van vernieuwen*, 10, 11.

¹² G.V., ‘In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter’, 191, NL-HaNa, 2.09.41.20, inv.nr. 29, Rijksbureau
Handel in Vrouwen, Z3: Personeel van het Rijksbureau, Amsterdam 11 mei 1914.

7 Belgische vluchtelingen arriveren eind 1914 op het centraal station van Amsterdam.

Inv.nr. 35985.025.058

Een centrale commissie voor Belgische uitgewekenen

Toen het Duitse leger op 4 augustus België binnenviel kwam een enorme vluchtelingenstroom op gang. Gedurende de belegering van de vesting Antwerpen en de beschieting van de stad vluchtten de inwoners in grote getalen. Velen Belgen kwamen in Frankrijk, Engeland en Nederland terecht. Bijna een miljoen Belgen, waaronder circa 32.000 militairen, die werden geïnterneerd, belandden in Nederland. Uiteindelijk vestigden 150.000 Belgen zich permanent in Nederland.¹³

Door het stilleggen van het internationaal verkeer en de strenge pascontroles was op het Rijksbureau nog maar weinig te doen. Vanwege de grote instroom van Belgische vluchtelingen stelde Henry daarom in augustus 1914 aan de directeur van het Rijksbureau voor om de vreemdelingendienst van Amsterdam te ondersteunen. Hordijk ging hier gaarne op in.¹⁴

¹³ Evelyn de Roodt, *Oorlogsgasten, Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (2000 Zaltbommel) 25, 147.

¹⁴ NL-HaNa, 2.09.41.20, inv.nr. 29, Rijksbureau Handel in Vrouwen, Z3: Personeel van het Rijksbureau, Amsterdam 12 augustus 1914.

8 De Centrale Commissie voor Belgische Uitgewekenen naar Amsterdam 1914 in het Beursgebouw. Derde van links zittend is commissaris van rijkspolitie H.J.A. Simons de Ruyter.

Inv.nr. 35985.019.009

Gedurende 7 tot en met 11 oktober 1914 arriveerden over het spoor, waarvoor extra treinen werden ingezet, circa 20.000 Belgische vluchtelingen in de hoofdstad. Door de komst van de grote aantallen vluchtelingen konden particulieren deze mensen niet meer onderbrengen en moest de gemeente ingrijpen. In een telegram vroeg de minister van binnenlandse zaken op 8 oktober aan de burgemeester van Amsterdam om gemeentegebouwen, loodsen enzovoorts beschikbaar te stellen. Om een goede verzorgingsregeling te krijgen voor de vluchtelingen riep de burgemeester een gemeentelijke commissie in het leven onder leiding van een wethouder en enkele hoofdbanbenaars. Deze heren waren allen afgevaardigden van verenigingen en instellingen die zich op enigerlei wijze met de zorg voor vluchtelingen bezighielden. De commissie kreeg gestalte onder de naam 'Centrale Commissie voor de Belgische Uitgewekenen naar Amsterdam 1914' (hierna Centrale Commissie). Kort daarna werden zes subcommissies gevormd, namelijk: registratie en repatriëring, huisvesting, voeding, kleding en de verdere onderstand, hygiëne en financiën.

De Centrale Commissie werd geregeld ondersteund door hoofdcommissaris van politie Hordijk en de hiervoor vrijgemaakte commissaris van rijkspolitie Simons de Ruyter. Beiden werden op 15 oktober door de burgemeester op officiële wijze ge-

9 Belgische vluchtelingen eten gezamenlijk in Loods L aan de Y- en Handelskade te Amsterdam.

Inv.nr. 35985.026.061

10 Belgische vluchtelingen in december 1914 voor het doorgangshuis aan de Singel op nummer 340 te Amsterdam.

Inv.nr. 35985.025.059

installeerd. Het bureau waar de Centrale Commissie haar werkzaamheden startte bevond zich op de benedenverdieping van het gemeentelijke beursgebouw, waar voorheen de 'Vereeniging van de Effectenhandel' gevestigd was. Het bureau zou de komende vier jaar in totaal nog drie keer verhuizen totdat het uiteindelijk op 15 mei 1919 werd samengevoegd met het kantoor van de commissaris van rijkspolitie aan de Nieuwe Deelenstraat nummer 13. Hier zouden de werkzaamheden tot aan de opheffing van de Centrale Commissie, op 28 juni 1919, worden voortgezet. Gedurende de oorlog werd de Centrale Commissie en het bureau in eerste instantie ondersteund door vrijwilligers en vanaf 1915 door gesalarieerd personeel.¹⁵

Werkzaamheden van de subcommissies gedurende de oorlog

De subcommissie huisvesting startte in 1914 met een telling van het aantal beschikbare panden en de bezetting ervan met Belgische vluchtelingen. In het begin waren er 6700 vluchtelingen verdeeld over 88 gebouwen, waarvan een aantal binnen de Stelling van Amsterdam, een militaire verdedigingslinie, lagen. Vanwege het militaire belang en de grote vraag naar opslagruimte voor suiker in verband met het uitvoerverbod daarvan moesten 3600 vluchtelingen uit de Stelling worden verwijderd en over Nederland worden verspreid. De vluchtelingen die waren overgebleven werden zoveel mogelijk in enkele loodsen op de Y- en Handelskade ondergebracht.

Deze loodsen waren deels van de gemeente Amsterdam en van de Stoomvaart Maatschappij Nederland. Hordijk werd met het in gereedheid brengen hiervan belast, waarbij uiteraard spoed vereist was. Deze loodsen waren alleen niet tegen de winter bestand. De aanschaf van kachels en de nog te isoleren loodsen zouden te hoge kosten met zich meebrengen waardoor de vluchtelingen vanaf 30 november met de gehele inventaris uit de loodsen (waaronder strozakken en dekens) uiteindelijk in kamp Nunspeet werden ondergebracht. Daarnaast boden veertien particulieren onderdak aan vluchtelingen, waarvoor ze van de regering een vastgestelde vergoeding uitgekeerd kregen. Verder had de subcommissie een huis bestemd voor de opvang van bejaarden, zieken en gehandicapte Belgische vluchtelingen die niet in staat waren om in Nunspeet te worden ondergebracht. Ook vertrok een groot aantal vluchtelingen weer terug naar Antwerpen. Een doorgangshuis huisvestte Belgen die via Amsterdam naar hun land terugkeerden en die daar een nacht moesten blijven in verband met de daarvoor benodigde papieren. Daar werden tevens vluchtelingen opgevangen die op familieleden moesten wachten of in een ziekenhuis werden verpleegd. In het begin was er ook tijdelijk een afzonderlijk be-

¹⁵ Stadsarchief Amsterdam, 470, inv.nr. 6, Archief van de Tijdelijke Afdelingen en Centrale Commissie voor de Belgische Uitgewekenen (SA, 470, Tijdelijke Afdelingen), Verslagen en jaarverslagen der centrale Commissie, [1914-1915].

waakt doorgangshuis ingericht voor vluchtelingen die zich misdroegen of schuldig maakten aan drankmisbruik. Deze personen werden kort daarna in enkele lokalen van het hoofdbureau van politie geplaatst.¹⁶

In 1915 gingen verscheidene gevluchte Belgen weer terug naar hun eigen land. Enkele keren was dit niet mogelijk omdat de grens zonder reden werd gesloten. Zo moesten de passagiers die 's morgen waren vertrokken onverrichter zake terugkeren om 's avonds weer in Amsterdam aan te komen. Voor deze mensen moest dan eerst een nachtverblijf en vervolgens huisvesting geregeld worden. Belgische mannen die in welke vorm dan ook dienstplichtig waren mochten naar bezet België terugkeren maar werden daar dan door de Duitsers als krijgsgevangenen behandeld.¹⁷

De grote stroom Belgische vluchtelingen die sinds oktober 1914 uit Amsterdam was vertrokken verminderde snel halverwege maart 1915. Dit kwam door de verscherpte pascontrole, wat inhield dat alle reizigers naar België persoonlijk op het 'Kaiserlich Deutsches General-Konsulat' dienden te verschijnen. De Belgische vluchtelingen kwamen er al snel achter dat de commissaris van rijkspolitie gemachtigd was door het Duitse consulaat-generaal in Amsterdam om passen met bijbehorende 'Bescheinigung' op te maken. Hierdoor kon het bureau, verbonden aan de Centrale Commissie, duizenden mensen verspreid over het land die naar België wilden terugkeren helpen. Voor de kampen Amersfoort, Harderwijk, Roosendaal en Nunspeet was dit een welkome oplossing, omdat ze hiermee gemakkelijker uitgeweken konden laten repatriëren. Daarnaast was ook het 'Kaiserlich Deutsches General-Konsulat' in Amsterdam verheugd met deze oplossing omdat ze hiermee werden ontlast. De passen met 'Bescheinigung' konden zo gecentraliseerd via het bureau in Amsterdam worden uitgegeven. Simons de Ruyter ontving hiervoor een persoonlijk bedankje van het Duitse consulaat-generaal:

Euer Hochwohlgeboren lassen es sich seit geraumer Zeit angelegen sein, dem Kaiserlichen Generalkonsulat bei der Abfertigung der Belgischen Flüchtlinge, die in ihre Heimat zurückzukehren wünschen behilflich zu sein, indem Sie die Papiere der Rückreisenden prüfen und die für den Eintritt in Belgien unerlässlichen Passierscheine vorbereiten. Euer Hochwohlgeboren haben mit dieser Tätigkeit der unterzeichneten Behörde wertvolle Unterstützung geleistet, namentlich in den ersten Monaten d.J. als die Rückkehrbewegung der Belgier in dieser Beziehung auf dem Generalkonsulat besonders stark war. Ich darf für diese Mitarbeit, sehr verehrter Herr Kommissar, Ihnen meinen verbindlichsten Dank aussprechen.¹⁸

¹⁶ SA, 470, Tijdelijke Afdelingen inv.nr. 6, Verslagen en jaarverslagen der centrale Commissie, 1914, SA, 470, Tijdelijke Afdelingen, inv.nr. 5, Ingekomen en minuten van uitgaande stukken, 1914.

¹⁷ SA, 470, inv.nr. 6, 1915.

¹⁸ Ibidem.

In verband met de verscherpte Duitse grenscontroles en de inwerkingstelling van de zogenaamde ‘doodendraad’¹⁹ daalde het aantal Belgische uitgewekenen die naar België konden terugkeren. Naast Belgen die in Nederland waren opgevangen vertrokken er ook Belgische vluchtelingen naar Engeland. Dit betrof voornamelijk Belgisch spoorwegpersoneel met hun gezinnen. Er werd streng op gelet dat de neutraliteit daarbij strikt werd gehandhaafd. De naar Engeland uitgeweken Belgische mannen die tot het spoorwegpersoneel behoorden mochten vandaaruit niet meer naar het strijdtoneel, want dat zou het neutrale Nederland in ernstige verlegenheid en gevaar kunnen brengen.²⁰

In het begin verstrekke de ‘Société Belge de bienfaisance’ financiële steun aan Belgische vluchtelingen die zich in Nederland vestigden en niet meer in hun onderhoud konden voorzien. Toen deze vereniging dit niet meer uit eigen zak kon opbrengen schoot de Centrale Commissie vanaf 1 december 1914, gemachtigd door de minister van Binnenlandse Zaken, te hulp. Een controle naar de financiële steunuitgaven aan Belgische uitgewekenen liet zien welke mensen daadwerkelijk in

De persoonlijke bemoeienis van Henry met de Belgische vluchtelingen zorgde ervoor dat ontstane misverstanden of zaken met schrijnende gevallen konden worden opgelost.

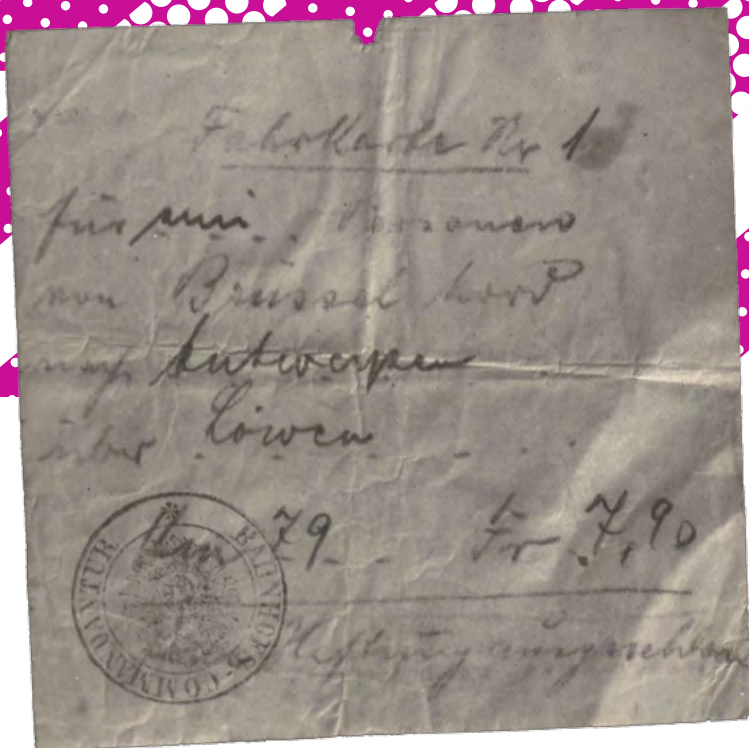
aanmerking kwamen voor steun. Simons de Ruyter stelde een onderzoek in naar de financiële omstandigheden van alle in Nederland verblijvende Belgen die geldelijke steun ontvingen. Hiermee konden tevens de nieuwe vluchtelingen worden gecontroleerd wat kostenbesparend werkte en waarmee misbruik kon worden tegengegaan. Vanaf 1 augustus 1914 betaalde de commissaris van rijkspolitie elke woensdagmorgen in het Beursgebouw persoonlijk de hulpbehoevende Belgen uit. Hierbij kreeg Henry en de Centrale Commissie dagelijks ondersteuning van het hoofdbureau van politie en hield het bevolkingsregister middels een kaartsysteem de gegevens van de Belgische uitgewekenen bij.²¹

De persoonlijke bemoeienis van Henry met de Belgische vluchtelingen zorgde ervoor dat ontstane misverstanden of zaken met schrijnende gevallen konden worden opgelost, wat hem veel waardering opleverde. Zo ontving hij onder meer een brief van een 43-jarige uitgeweken Belgische dokwerker die onterecht werd aangemerkt als een veelverdiener en om die reden geen recht had op ‘onderstand’. Zijn gezin bestond uit zijn zwangere vrouw en zoon. Hij was aan het begin van de oorlog

¹⁹ De ‘doodendraad’ was een 332 km lange onder hoogspanning staande draadversperring tussen het door de Duitsers bezette België en het neutrale Nederland. Deze door de Duitsers aangelegde hindernis moest oorlogsvrijwilligers en Duitse deserteurs die België wilden ontvluchten tegenhouden. De draadversperring maakte tevens spionage- en smokkelpraktijken grotendeels onmogelijk.

²⁰ SA, 470, inv.nr. 6, 1915.

²¹ Ibidem.

- 11 Het eerste spoorbiljet, op 9 november 1914 in Brussel uitgegeven. Daaronder noodbiljetten die zijn gebruikt voor het traject Antwerpen-Merksem naar Essen, dichtbij de Belgisch-Nederlandse grens.

Inv.nr. 35985.021.029

werkloos geworden en had in 1914 in Nederland een tiental dagen kunnen werken voor de Maatschappij Nederland en de Koninklijke Stoomboot Maatschappij. Met het geringe salaris dat hij verdiende kon hij zijn gezin zonder de benodigde steun niet onderhouden. Om die reden schreef hij de commissaris van rijkspolitie aan met een verzoek om hulp. Een geheel ander verzoek kwam van een Nederlands stel, beiden geboren in Nederland, maar wonend te Gent, die met de vluchtelingenstroom naar Nederland terugkeerden zonder middelen van bestaan. In een brief verzochten ze om in een kamp te worden geplaatst, zodat ze in aanmerking konden komen voor financiële steun.²²

Naast het beantwoorden van brieven, de uitbetaling van steungelden en het oplossen van problemen die voorkwamen bij de verscherpte controles daarvan, deelde de commissaris van rijkspolitie met medewerking van de Hollandsche Yzeren Spoorweg Maatschappij tevens persoonlijk spoorwegbiljetten uit aan vluchtelingen die terugkeerden naar België. Hiervoor was hij vaak persoonlijk op het station aanwezig om de per trein vertrekkende vluchtelingen hulp te verlenen waar hij maar kon.²³

De verdere verscherping van de pascontrole vanaf 13 maart 1916 was een gevolg van de tijdelijke sluiting van de Belgisch-Nederlandse grens van 15 februari tot 9 maart. Vanaf die tijd moest iedereen een persoonlijke aanvraag indienen voor de terugkeer naar België onder opgave van zijn middelen van bestaan en verdere gegevens. Simons de Ruyter vervulde hierbij wederom een bijzondere rol en zorgde met zijn bureau voor de vereenvoudiging van de administratie voor het Duitse consulaat-generaal en een snelle afwikkeling voor alle Belgische uitgewekenen, zodat zij snel konden worden geholpen.²⁴

In de laatste maanden van 1916 werd met het Duitse consulaat-generaal en het Duitse gouvernement in België een regeling getroffen om vrouwen en kinderen van in Nederland geïnterneerde Belgische militairen uit België te laten overkomen. Voor de overkomst van de gezinnen stond het bureau in Amsterdam in directe verbinding met de pasbureaus in België, zodat ook hiermee de behandeling van de aanvragen in goede banen kon worden geleid.²⁵

De ziekenzorg die enkele Belgische vluchtelingen genoten werd minder door de instelling van een speciaal daarvoor ingesteld ziekenfonds. De onkosten die werden bekostigd betroffen hoofdzakelijk ziekenhuisverpleging en de noodzakelijke gevallen. In 1918 viel door de vele besmettelijke ziekten en dito bevallingen de rekening van de geneeskundige dienst hoger uit. Daarnaast werden minder aanvragen ontvangen voor kleding. Zij die hiervoor in aanmerking kwamen moesten een bewijs aan het bureau afgeven.²⁶

²² SA, 470, inv.nr. 5, [1915-1916].

²³ SA, 470, inv.nr. 6, 1916.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ SA, 470, inv.nr. 6, [1916-1918].

Op 10 juni 1916 vond de sluiting plaats van het laatste doorgangshuis. De reden hiervoor was de daling van het aantal reizen naar België. Ter vervanging hiervan konden reizigers die voor een nacht huisvesting nodig hadden worden opgevangen in het hiervoor bestemde Hotel de Hoop. De voorraad goederen zoals huisraad, beddengoed en meubilair afkomstig uit de opgeheven doorgangshuizen werd in bruikleen gegeven aan verschillende Belgische en Hollandse gezinnen. Naast Belgen waren er ook andere uitgewekenen in Nederland opgevangen, onder wie Duitsers, Polen, Galiciërs (een volk in het noordwesten van Spanje), Oostenrijkers, enzovoorts.²⁷

Het offensief in Frankrijk en de troepenbewegingen in België maakten dat de grens vanaf 28 maart tot mei 1918 wederom werd gesloten. In de maand december nam door het sluiten van de wapenstilstand het vervoer naar België enorm toe.²⁸

Van 21 oktober 1914 tot en met ultimo juni 1919 heeft het bureau in totaal 29.228 Belgische uitgewekenen geholpen, waaronder 20.570 naar België, 2756 naar Engeland en 5902 binnen Nederland en ondergebracht in kampen.²⁹

In december 1918 werd de commissaris van rijkspolitie belast met het uitreiken van identiteitskaarten aan Belgen die al langere tijd in Nederland verbleven. Hierdoor namen de werkzaamheden voor het bureau weer enorm toe. Tegelijkertijd werden de passen voor het Belgische consulaat in orde gemaakt zodat de Belgische uitgewekenen spoedig konden terugkeren naar België. Begin 1919 is het overgrote deel van de Belgen teruggekeerd naar België. Ook bleven velen van hen in Nederland omdat ze een goede baan hadden of waren getrouwd met Nederlandse vrouwen en hier een gezin stichtten.³⁰

Op 28 juni 1919 werd de Centrale Commissie door de burgemeester officieel bedankt en opgeheven. Henry schreef hierover dat 'met grote voldoening werd teruggekeken op de hulp aan die personen verstrekt en meermalen door de vertrekkende personen aan mij persoonlijk de verzekering gegeven nooit te zullen vergeten alles wat zij in Nederland hadden genoten'.³¹

Besluit

Na de oorlog pakte Henry zijn reguliere werkzaamheden als commissaris van rijkspolitie bij het Rijksbureau weer op en werd hij benoemd tot directeur. Gedurende de periode 1914-1918 heeft hij een interessante verzameling curiosa uit de oorlogstijd verzameld in relatie tot de Belgische vluchtelingen in Nederland. Deze collectie, waaronder ook affiches, documenten en foto's, werd in november 1923 tentoonge-

²⁷ SA, 470, inv.nr. 6, [1917-1918].

²⁸ SA, 470, inv.nr. 6, 1918.

²⁹ SA, 470, inv.nr. 6, 1919.

³⁰ SA, 470, inv.nr. 6, [1918-1919].

³¹ Ibidem.

12 Foto van het bureau in 1915 met links H.J.A. Simons de Ruyter, S. Polak en mevr. J. Eckholt.

Inv.nr. 35985.035.139

steld in de Bazaar Middernachtzending te Amsterdam. Een waardevol fotoalbum uit zijn verzameling bevindt zich in de collectie van Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid. Het album kwam in 2009 in de collectie via een achterneef, die het album in 1997 in handen kreeg na het overlijden van zijn achternicht. Henry's dochter was de laatste van het geslacht met de familienaam Simons de Ruyter.

Het fotoalbum toont onder meer de aankomst per trein van Belgische vluchtelingen in Amsterdam, de eerste opvang en verzorging, onderwijs aan Belgische kinderen, groepsfoto's van de Centrale Commissie, het bureau en de subcommissies, enzovoorts. Wat het album verder erg bijzonder maakt zijn de vele portretfoto's van Belgische gezinnen, vrouwen, mannen, kinderen en enkele Belgische geïnterneerde militairen. Bij een groot deel van de foto's van de vluchtelingen zijn de namen erbij geschreven, wat eventueel verder onderzoek mogelijk maakt.

Daarnaast is het Amsterdams Archief in het bezit van enkele affiches, fotomateriaal en documentatie die mogelijk uit zijn collectie afkomstig is. Het is echter onduidelijk of de verzameling curiosa nog bestaat en ergens is ondergebracht.³²

³² G.V., 'In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter', 191, Anoniem, 'Bazaar Middernachtzending', in: *Algemeen Handelsblad* (3 november 1923). Schenkingsformulier Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid met nummer 0909, 12 mei 2009.

177
Martha Philomena
Joenne Voelst
geb. 19-7-1893 te Cappelle
1/2 Borch

180
Franciscus Sidorus Voelst
geb. 2-10-1852 te Schelle

178
Rosalie Voelst-Clymans
geb. 28-10-1857 te Kramsdonck

180
Anna Maria Franca
van Winckel
geb. 11-11-1887
te Borch

181
Irene Ludovica Joanna
Rosalie van Winckel
geb. 28-11-1900 in Hagest
1/2 den Berg

183
Mrs. Lenfant

184
E. F. Lenfant

X
182
Mrs. Opdebeek

185
Hebeke Francine
Henriette 1894 geb.
29-9-95 Ambverpore

182
Anna Maria
Theresia van Borelen
geb. 22-7-95 Hagest 1/2 den Berg
1/2 Huisloot

186
Carlus Hanaelau

184
Carlus Hanaelau
Paris geb. 9-10-01 te
Turkbroek

190
Louis Alphons
van der geb. 9-10-74
te Hagest

181
Van der Borch
faad naer Lee na 2 h
oud 15 en 6 jaar

191
Maria Pisonella
Op de Beek geb 25-3-96
te Mechelen

192
Gustaaf Cloods
geb 21-8-62 Leuven

193
Lucdoor Cloods
geb 17-9-66 Leuven

194
Francois De Keyser
geb 20-5-99 te Huyshoek

195
George Descamps
geb 13-2-70 te Brussel
virk in Engeland 196/18

196
Arthur Augustus
Gustaaf Kiepel
geb 3-6-97 Antwerpen

197
Jean van Boven
geb 1-11-98 te
Maasmecht

198
Jeanna De Kover
wauwet
22/1/98 Antbr.

199
Egidius Edaagdas
De Kover
Willobe Kinder.

203
Marie Elbacher
met haar 3 kinderen

200
Octavie Schuybroeck
9/5/88

201
Ami Schuybroeck

202
Antoinette Schuybroeck
14/5/94

204
Maria Yvonne
Adelphine Bisselort
18/10/98 Antbr.

205
Anne Bequin

206
Georges Douchon
18/10/71 Lech
Ave des Eburons 5/
Lech

13 Een van de beide pagina's uit het fotoalbum met fotoportretten van Belgische vluchtelingen voorzien van namen.

Inv.nr. 35985.037

Na een kort ziekbed overleed Henry op 20 februari 1924 op 63 jarige leeftijd. In verband met zijn werkzaamheden bij het Rijksbureau kwam hij ‘steeds in aanraking met de diepst gezonkenen in de maatschappij’ en hielp daar waar hij maar kon.

Henry was een gewenste verschijning op alle buitenlandse congressen aangaande de bestrijding van de vrouwen- en meisjeshandel en handel in ontuchtige uitgaven. Hij genoot zowel het volste vertrouwen van de politieleiding als van de verschillende verenigingen die waren aangesloten bij het nationaal comité. De oorlogsjaren vormden voor hem het hoogtepunt van zijn werkzame leven. Door de nare ervaringen die hij en zijn gezin ondergingen bij hun uitzetting uit Transvaal, was er niemand anders die de ellende van de Belgen beter begreep dan hij. Vanaf de eerste dagen na aankomst van de Belgische vluchtelingen heeft hij zich daar dan ook onafgebroken voor ingezet. Daarnaast maakte hij zich bijzonder verdienstelijk voor de slachtoffers van de Watersnoodramp in Noord Holland in januari 1916.

Als penningmeester van ‘Beth Palet’, het tehuis voor de ongehuwde moeder en haar kind, behartigde hij de belangen van deze instelling. Naast zijn bestuursfuncties bij de Armenraad en de Middernachtzending bekleedde hij ook nog de functie van secretaris van de ‘Koninklijke Nederlandsche vereeniging tot steun aan miliciens’. Bij deze vereniging bood hij zijn hulp aan door werkeloze miliciens aan een baan te helpen, wat hem door zijn hoge functie vrij gemakkelijk afging. De ter aarde bestelling vond plaats op Zorgvlied te Amsterdam. Naast hoge politieautoriteiten en afvaardigingen van de reeds eerder genoemde verenigingen waren er ook een groot aantal leden van de ‘Belgische Vereeniging van Liefdadigheid’ op zijn uitvaart vertegenwoordigd.³³

³³ Anoniem, ‘H.J.A. Simons de Ruyter’, in: *De Standaard* (22 februari 1924). Anoniem, ‘Begravenis H.J.A. Simons de Ruijter’, in: *De Amsterdammer* (25 februari 1924), G.V., ‘In Memoriam H.J.A. Simons de Ruyter’, 189, 191.

Abstract

On 13 March 1908, the National Bureau for the Collection of Data on the Trade in Women and Girls was founded. The 47-year-old H.J.A. Simons de Ruyter was appointed National Police Commissioner. He proved to be the best person for the job owing to his passion for gathering and recording vital data, his knowledge of languages and his dedicated, helpful and generous personality.

The Bureau and the police worked with women's organisations to monitor activities and carry out checks at stations and ports where women and girls who could be exposed to a lewd lifestyle might be travelling.

After legislation on morality was passed in 1911, the Bureau was given an additional task in 1914 to tackle trade in lewd publications.

After the First World War erupted that year, there was not much more to do at the Bureau, which led Simons de Ruyter to support the immigration authorities in Amsterdam at his own request. This consisted mainly of finding accommodation, providing healthcare, food, clothing and financial assistance and helping to repatriate Belgian refugees.

Keywords

trafficking women, First World War, Belgian refugees, commissioner of state police

Over de auteur

Tristan Broos (1974) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij is militair-historicus en werkzaam als conservator bij Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid. Sinds 2005 verschenen van zijn hand vele publicaties over het KNIL en aanverwante onderwerpen in verschillende periodieken. Eind 2019 publiceerde hij het overzichtswerk *Het Koninklijk Nederlands-Indisch leger, geschiedenis, uniformering en uitrustingen 1911-1942*. Hij is redactielid van *Veilig. Jaarboek Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid*.